

Література:

1. Калмикова Л. О. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. ; за заг. ред. Л. О. Калмикової. Київ : Переяслав Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.

2. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Волянюк, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.

3. Kompа N.A., Mueller J.L. (2022) Inner speech as a cognitive tool – or what is the point of talking to oneself? *Philosophical Psychology*. DOI: 10.1080/09515089.2022.2112164

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-310-4-42>

РЕСТРЕС У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ПІД ЧАС ДЕПОРТАЦІЙ

Вовченко О. А.

*доктор психологічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу освіти дітей
з порушеннями слуху*

*Інституту спеціальної педагогіки та психології
імені Миколи Ярмаченка*

*Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Українці – це народ, який за період свого існування зазнав низку примусових, насильницьких депортацій від урядів ворожих держав. Серед таких територій, які піддавалися депортаціям були й щільно (повністю) заселені українцями історичні етнічні землі. Найбільш детально такі події було зафіксовано у ХХ столітті, оскільки саме в цей період виникло та розповсюдилось поняття примусової депортації і етнічних націй під час найбільших хвиль європейських революцій, або так званої «Весни народів».

Серед депортацій, які торкнулися свого часу українців були: по-перше, 1920–1930 роки (розкуркулення, репресії та виселення селян); по-друге, 1915 рік (масштабні депортації українців під час Першої світової війни); по-третє, 1944–1951 роки (чисельні депортації

українців під час Другої світової війни). Також окремо варто згадати депортацію кримських татар (корінного народу Криму) з Криму у травні 1944 року.

Насильна депортація з подальшою агресивною асиміляцією є складовою такого злочину, як геноцид, оскільки складають психологічний елемент наміру знищити, повністю або частково, національну, етнічну, ментальну, расову або релігійну групу як таку [1].

На початку XXI століття сучасний світ знову звернувся до забутого терміну – «депортація». Українці стали безправними через російську окупацію, через примусове розселення населення України по території ворожого державного утворення.

За даними голови Комітету з питань прав людини, які було оголошено ще в травні 2022 року, через так звані російські «гуманітарні» коридори до країни-агресора вивезено більш ніж 1 мільйон українців, з них близько 200 тисяч дітей. Також головою було підкреслено, що фіксуються часті випадки, коли діти опиняються без батьків, а повернути їх до рідних в Україну не є можливим. Водночас країна-агресор прийняла закон про спрощення усиновлення таких дітей [1].

Наразі в Україні приблизно 11 мільйонів громадян змушені були змінити місце перебування через військові дії. 4 мільйони з них виїхали з території України тимчасово, 7 мільйонів – переміщених всередині України [4].

Кожне таке переміщення – є психологічною травмою, рестресом для особистості, навіть щасливе повернення дитини, дорослого – це також на підсвідомому рівні травмівна подія. Серед дітей, які було депортовано, близько 2–5 тисяч є дітьми з особливими освітніми потребами. Встановити тону кількість не є можливим через різну інформацію, яку надають офіційні джерела. Але важливим є те, що для «особливих» дітей психологічна травм бу де надскладним випробуванням через особливі потреби. Наприклад, діти з порушеннями слуху потребують технічної допомоги фахівців, які робили протезування, у налаштування слухових апаратів чи імплантів, корекційних педагогів та психологів із розвитку мовлення, психологічної підтримки, сурдологів, вчителів жестової мови тощо.

Важливо нагадати, що війна – це перший великий стрес з яким зустрілася дитина, а депортації – це вже стан рестресу, що поглиблює переживання, психологічні порушення особистості. У дітей назавжди залишиться страх, що може знову початись війна, що необхідно завжди чекати чогось поганого [5].

Багато дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями слуху, спостерігали за кривавими подіями війни, за тими діями, які складно витримати психіці дорослої особистості. Від так, останнім

часом все більше звернень до психологів сам дітей, які перестали говорити, змінили поведінку на кардинально протилежну (активний відкритий хлопець став тихим, інтровертованим, відлюдкуватим) тощо.

Батьки стурбовані, оскільки не знають як правильно поводитися, щоб не нашкодити, як діяти так, щоб це не відобразилося на майбутньому дитини та ін. Відмітимо, що всі діти різні, випадки з якими звертаються родини – також різні. Однією із універсальних порад є – не боятись говорити про війну, говорити правду дітям про те, що відбувається не лише з ними, а й з іншими людьми. По-перше, щоб покоління пам'ятали це і не могло повторитися, але розуміли, що виключити це не можливо, гарантом не стане жодна держава і час. Повторення ситуації є можливим [2]. Важливим аспектом також буде й те, які події відбудуться після війни, як буде відбудовуватись Україна, чи буде покарано тих, хто винен. Це допоможе багатьом людям (дітям та дорослим) справитись зі своїми емоційними станами).

Для дітей з порушеннями слуху найбільш вразливими віком є період до 5 років, коли їх лякають не зрозумілі звуки, або коли дорослі вже збираються у бомбосховище, а дитина не почула звуку сирени. Особливо небезпечними є нічні та денні різкі пробудження, що через повторюваність спричиняють нервові розлади, невротичні стани, проблеми із сечовиділенням тощо. У старшому дошкільному віці (8–9 років) з'являється низка страхів (один із головних – це страх смерті, втрата батьків), нічні кошмари, безсоння. Але говорити про вразливість певного окремого віку теж варто з обережністю, оскільки у будь-якому віці війна залишить свій слід, а тип нервової системи обумовлює глибину такого сліду.

Дітей з порушеннями слуху не потрібно вважати пасивними жертвами насильства, позбавленими свободи волі, ставитися до їх переживань, як до найменшої проблеми, яка сама з часом зникне. Вони є активними членами суспільства, які створюють власні стратегії виживання і подолання труднощів та здатні самостійно вирішити: протистояти збройному конфлікту чи брати в ньому участь [3].

Останні психологічні дослідження показують, що, попри нелюдські умови, діти мають величезний потенціал життєстійкості [2]. Це дозволяє їм зростати та соціалізуватися повноцінними індивідами всупереч отриманих психологічних травм. Дослідники визначили кілька захисних механізмів, найважливішими серед яких є ефективні стратегії подолання труднощів, позитивна система переконань, здорові сімейні стосунки та дружба [1]. Бідність, неналежні житлові умови, домашнє насилля, дискримінація, депортація і соціальна ізоляція – це лише кілька проблем, які потребують розв'язання після закінчення війни, щоб уникнути наслідків травматичних подій і зміцнити життєстійкість.

Література:

1. Вальошко І. Психологія воєнного впливу. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 428 с.
2. Гудзь І. Поведінка та саморегуляція особистості з ООП в умовах стресу. Київ : Лого, 2021. 189 с.
3. Мамонтов А. Чутки і сучасне суспільство : Трансляція інформації про компанії по невідійним каналам. *Повідомлення*. 2012. № 2. С. 5–9.
4. Слюсар А. Соціально-психологічні дослідження панічних станів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tpal.com.ua/space/psyhsl/doc/info/4.pdf>
5. Ярошенко О. Психологія екстремальної поведінки дітей з ООП. Київ : Знання. 2018. 293 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-310-4-43>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Заболоцька С. І.

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Дрогобицького державного педагогічного університету

імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

Підвищити рівень професійної підготовки вчителя неможливо без розвитку психологічної складової розвитку особистості. Неможливо тому, що психологічні знання відіграють важливу роль в розв'язанні педагогічних проблем.

Ми спробували висвітлити змістовно-методичні засади психологічного супроводу професійного розвитку студентів педагогічного університету, результати дослідної перевірки його ефективності.

Пропонується, насамперед, позитивна освітня взаємодія викладача і студентів, яка обґрунтована методологічно, теоретично та емпірично.

1. У викладача повинне бути присутнім почуття власної особистісної та професійної гідності (він себе поважає як здорова особистість та як професіонал).

2. Одночасно присутня повага особистісної та професійної гідності студента (майдутнього педагога).